

τροχός

τροχός, ο, ουσ. [*αρχ. τροχός*], ο τροχός. (Ακολουθούν 12 φρ.)

- *αλέθει ο τροχός (κάποιον ή κάποιους)*, τον (τους) συντρίβει, τον (τους) αφανίζει η ζωή, η πραγματικότητα: «όσοι δεν συμβαδίζουν με την εξέλιξη και δε συγχρονίζονται, εξαφανίζονται απ' το προσκήνιο, γιατί συνέχεια αλέθει ο τροχός»·

- *αν δε λαδώσεις τον τροχό, δε γυρίζει, α.* όποιος πεινάει, δεν μπορεί να δουλέψει, ή δεν αποδίδει όπως θα έπρεπε: «τρώνει το πρωί καλά πριν πάει για τη δουλειά, γιατί αν δε λαδώσεις τον τροχό δε γυρίζει». **β.** δεν μπορεί να ξεκινήσει κάποιος μια δουλειά, μια προσπάθεια, όταν δεν υπάρχουν οι κατάλληλες προϋποθέσεις, ή δεν πρέπει να περιμένουμε αξιόλογες υπηρεσίες από κάποιον, όταν δεν τον αμείβουμε ικανοποιητικά: «για ν' αρχίσω τη δουλειά, πρέπει να μου δώσεις αυτά τα λεφτά που σου ζητάω, γιατί αν δε λαδώσεις τον τροχό δε γυρίζει». **γ.** δεν έχει όρεξη για διασκεδάσεις αυτός που στερείται βασικά πράγματα στη ζωή του: «με τη φτώχεια που με δέρνει πού κέφι για διασκέδαση, γιατί αν δε λαδώσεις τον τροχό δε γυρίζει». Συνών. *νηστικό αρκούδι δε χορεύει*·

- *αν δε λαδώσεις τους τροχούς, η άμαξα δεν τρέχει*, αν δεν αμείβουμε ικανοποιητικά τους ανθρώπους που έχουμε στη δούλεψή μας, τότε και αυτοί δεν αποδίδουν: «έχει παράπονα απ' τους εργάτες του ότι δε δουλεύουν όπως πρέπει, όμως ξέρει καλά πως, αν δε λαδώσεις τους τροχούς, η άμαξα δεν τρέχει»· βλ. και φρ. *αν δε λαδώσεις τον τροχό, δε γυρίζει*·

- *γυρίζει ο τροχός*, έκφραση που δηλώνει πως η οικονομική κατάσταση και γενικά η μοίρα των ανθρώπων μεταβάλλεται: «μην ειρωνεύεσαι τον τάδε που είναι σήμερα φτωχός, γιατί πρέπει να ξέρεις πως γυρίζει ο τροχός και παρά τα λεφτά σου, αύριο μπορεί να 'σαι εσύ στη θέση του»·

- *δεν ανακαλύψαμε τώρα τον τροχό*, λέγεται ειρωνικά για κάποιον που έχει την εντύπωση πως είπε ή έκανε κάτι πρωτότυπο: «δεν ανακαλύψαμε τώρα τον τροχό, κύριέ μου, γιατί είναι σε όλους μας γνωστό πως τα ναρκωτικά σκοτώνουν». Συνών. *δεν ανακαλύψαμε τώρα τη Γη του Πυρός / δεν ανακαλύψαμε τώρα την Αμερική / δεν ανακαλύψαμε τώρα την πυρίτιδα*·

- *είναι ο πέμπτος τροχός της αμάξης*, δεν προσφέρει το παραμικρό, δεν παίζει τον παραμικρό ρόλο σε μια δουλειά, σε μια υπόθεση, δεν έχει καμιά αρμοδιότητα ή εξουσία, είναι αμελητέος: «μην πας στον τάδε για να σου λύσει το πρόβλημά σου, γιατί είναι ο πέμπτος τροχός της αμάξης μέσα σ' αυτό το εργοστάσιο». Από το ότι καμιά άμαξα δεν έχει πέμπτο τροχό·

- *είναι ο τελευταίος τροχός της αμάξης*, δεν έχει καμιά αρμοδιότητα ή παίζει ασήμαντο ρόλο σε μια δουλειά ή σε μια υπόθεση: «πως ήθελες να γίνει η δουλειά σου, αφού αποτάθηκες στον τάδε που είναι ο τελευταίος τροχός της αμάξης!». Συνών. *είναι η τελευταία τρύπα του ζουρνά*·

- *έπεσε θύμα των τροχών*, σκοτώθηκε ή τραυματίστηκε σε τροχαίο ατύχημα: «έχει κομμένο το ένα του πόδι, γιατί, όταν ήταν μικρός, έπεσε θύμα των τροχών»·

- *θα γυρίσει ο τροχός*, δηλώνει προσδοκία για αλλαγή της τύχης προς το καλύτερο, αφού καμιά κατάσταση στον κόσμο δεν είναι αμετάβλητη: «τώρα είμαι όλο δυσκολίες, αλλά θα γυρίσει ο τροχός». (Λαϊκό τραγούδι: *μην κοιτάς που 'μαι μπατίρης, μην κοιτάς που 'μαι φτωχός, κάποια μέρα θα γυρίσει ο τροχός*). Πολλές φορές, της φρ. προτάσσεται κι άλλοτε ακολουθεί το *πού θα πάει*·

- *θα γυρίσει ο τροχός, θα γαμήσει κι ο φτωχός ή θα γυρίσει ο τροχός, θα γελάσει κι ο φτωχός*, επιτείνει την έκφραση *θα γυρίσει ο τροχός*·

- *ο τροχός της τύχης*, λαϊκό τυχερό παιχνίδι που εμφανίζεται, ιδίως στα πανηγύρια, και που αργότερα παρουσιάστηκε και ως τηλεοπτικό παιχνίδι: «ο τροχός της τύχης του τάδε καναλιού έχει μεγάλη ακροατικότητα»·

- τροχός που γυρίζει, σκουριά δεν πάνει, το ενεργητικό άτομο δεν αποτελεσματώνεται, ανανεώνει συνεχώς τις γνώσεις και αυξάνει τις ικανότητές του: «είναι πολύ ενεργητικό παιδί και σίγουρα θα πάει μπροστά, γιατί τροχός που γυρίζει, σκουριά δεν πάνει». Συνών. πέτρα που κυλάει μαλλί δεν πάνει (β).

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας